

Kołsut-Markowska, Anita

Kościół Katolicki w Polsce a Unia Europejska

Colloquium 3, 137-156

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anita Kołsut-Markowska
Akademia Marynarki Wojennej

KOŚCIÓŁ KATOLICKI W POLSCE A UNIA EUROPEJSKA

STRESZCZENIE

Po 1989 roku Kościół katolicki w Polsce miał trudności w określeniu swojego miejsca w przestrzeni publicznej. Chociaż w czasie zmagania z nową rzeczywistością popełnił liczne błędy, to jednak zachował siłę instytucjonalną i autorytet w społeczeństwie. W debacie nad przystąpieniem Polski do struktur europejskich Kościoł, mimo sprzeciwu duchownych związanych z Radiem Maryja i „Naszym Dziennikiem”, wybrał Unię. Istotny wpływ na tę decyzję wywarło nauczanie Jana Pawła II. Papież przyznał Polsce jako obrończyni chrześcijańskiej tradycji szczególne miejsce w integrującej się Europie. Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej Kościół katolicki aktywnie uczestniczy w budowaniu jedności europejskiej. Współpracując, w ramach europejskich instytucji religijnych, z innymi katolickimi kościołami lokalnymi, krzewi wartości chrześcijańskie w przestrzeni politycznej, gospodarczej i społecznej Europy.

Kościół katolicki, towarzyszył Polakom w ważnych momentach dziejowych. W czasach komunizmu zapewniał ludziom sferę wolności, rozwijał niezależne od władzy państwowej życie kulturalne, wspierał działania opozycji. Zaangażował się także w proces odzyskiwania wolności oraz budowania nowego ustroju w Polsce. Adaptacja do nowych warunków, do demokracji liberalnej i pluralizmu światopoglądowego wymagała od niego zmierzenia się z nowymi wyzwaniem w sferze działalności duszpasterskiej i społecznej. I chociaż ta transformacja pozostaje jeszcze niedokończona to Kościół zdecydował się „wy płynąć na głębię” i poparł procesy integracyjne. Po wstąpieniu Polski do struktur europejskich, włączył się w budowanie duchowego oblicza Europy. Realizuje on swoją misję przez aktywną współpracę w ramach europejskich instytucji kościelnych, z innymi kościołami państw członkowskich Unii Europejskiej.

Po 1989 roku w polskiej rzeczywistości – jak słusznie zauważa P. Mazurkiewicz – nastąpiło zderzenie wolności w działaniu Kościoła, oraz

kultury zsekularyzowanej Europy Zachodniej. Odpowiednio zaowocowało to z jednej strony odrodzeniem polskiego katolicyzmu, ale z drugiej wywołało tendencje do prywatyzacji religii i marginalizacji instytucji Kościoła¹. Opisywane zjawisko, doprowadziło do licznych konfliktów wokół roli, jaką powinien odgrywać Kościół katolicki w nowej rzeczywistości. Zmiana ustroju państwa z totalitarnego na demokratyczny, zaowocowała sporem między chrześcijańskim modelem życia, a liberalną wizją przestrzeni publicznej. Kościół wierzył, że po 1989 roku, porządek społeczny oparty na zasadach katolickiego nauczania automatycznie zastąpi idee komunizmu. To jednak hasła liberalizmu, z uwagi na niedostrzeżenie przez społeczeństwo innych możliwości, zyskały dość powszechną akceptację.

Zaangażowanie polityczne Kościoła, uznawane za pożądane w minionym systemie, w nowym ustroju traktowano jako próbę dominacji duchownych nad życiem społecznym. Jak wskazał P. Mazurkiewicz „Próby kontynuowania przez Kościół dotychczasowej roli publicznej postrzegane były jako uzurpacja”². Jednak zdaniem Z. Stachowskiego inaczej swój udział w sferze publicznej postrzegał sam Kościół. Lata walki z systemem totalitarnym i apriorycznie zakładana powszechna katolickość społeczeństwa polskiego, uzasadniały w opinii duchownych, ich oczekiwania w kwestii uznania doktryny kościelnej przez społeczeństwo³.

Dążenie Kościoła do urzeczywistnienia zasad chrześcijańskich w życiu publicznym uczyniło z niego stronę w sporach i debatach publicznych. Co więcej było przyczyną zaangażowania duchownych w zabiegi o sankcjonowanie wartości katolickich przez prawo. Pierwszy tego typu spór dotyczył przywrócenia nauczania religii w szkołach, ale kościół zaangażował się również w prace nad ustawą zakazującą dokonywania aborcji oraz w prace nad uchwaleniem Konstytucji III Rzeczypospolitej.

Ponadto, duchowni angażowali się w parlamentarne i prezydenckie kampanie wyborcze. Jak pisze H. Lisicka, działania księży w tej kwestii polegały przeważnie na nawoływaniu do: uczestniczenia w wyborach, głosowania zgodnie z własnym (katolickim) sumieniem, popierania partii, których programy odwołują się do katolickiej nauki społecznej. Niekiedy, duchowni otwarcie udzielali poparcia wybranym politykom. Tak było na przykład w wyborach prezydenckich z 1990 roku – wówczas Kościół poparł kandyda-

¹ P. Mazurkiewicz (red.), *Kościół katolicki w przededniu wejścia Polski do Unii Europejskiej*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2003, s. 181.

² Tamże, s. 188.

³ Z. Stachowski, *Kościół katolicki u progu trzeciego tysiąclecia*, „Przegląd Religioznawczy”, 1997, nr 4, s. 207.

ta „Solidarności” L. Wałęsę. Natomiast w wyborach parlamentarnych w 1993 roku władze kościelne poparły Wyborczą Akcję Katolicką⁴. Co ciekawe w wyborach parlamentarnych i prezydenckich w 2005 roku, mimo decyzji Episkopatu o niewskazywaniu żadnego ugrupowania czy kandydata, Radio Maryja opowiedziało się po stronie Prawa i Sprawiedliwości, a następnie poparło kandydaturę L. Kaczyńskiego na prezydenta⁵.

Ochrona wartości chrześcijańskich w prawie oraz uczestnictwo w polityce nie uwolniły Kościoła od dylematów związanych z wejściem Polski po 1989 roku w epokę wolności, demokracji, kapitalizmu i kultury masowej. Wśród problemów, z którymi w ostatnim czasie borykał się Kościół był homoseksualizm niektórych księży, zapłodnienie *in vitro*, współpraca duchownych ze służbą bezpieczeństwa czy nadmierna aktywność T. Rydzyka. Ponadto A. Dudek wskazał na problem jedności, którą zapewnić może tylko silny przywódca – osobowość ciesząca się zaufaniem społeczeństwa, zdolna przez swój autorytet wskazać drogę wyjścia z kryzysu⁶. Dodatkowo M. Jurek wyliczył w szerszym kontekście: brak katolickiej wizji zmian cywilizacyjnych, ładu społecznego i kultury⁷. Jeszcze śmieiej o problemach Kościoła pisał T. Jaeschke w książce „Nierządnicze: o moim kapłaństwie i moim Kościele”. Porównuje on Kościół do osła, który nieudolnie próbuje dogonić konia wyścigowego współczesnego świata⁸.

Mimo licznych problemów, należy zgodzić się z M. Jurkiem i M. Środą, że polski Kościół katolicki jest silny i był taki przez minione dwudziestolecie demokracji. O ile jednak u M. Jurka siła ta opiera się na autorytecie duchowym i moralnym⁹, to u M. Środy jest to tylko „siła ziemską wyrosła z braku jakiegokolwiek skutecznej przeciwwagi dla Kościoła w obsza-

⁴ H. Lisicka, *Rola Kościoła katolickiego w systemie politycznym Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Demokracja w III Rzeczypospolitej*, A. Antoszewski (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002, s. 204-207.

⁵ M. Czech, *Kościół milczenia*, „Gazeta Wyborcza”, 2007, <http://serwisy.gazeta.pl/2/029020,622/67,4028226.html>, (24.03.2008).

⁶ A. Dudek, *Wielki nieobecny?*, „Europa”, 2007, nr 43, s. 8, dodatek do: „Dziennik Polska Europa Świat”, 2007, nr 252.

⁷ C. Michalski w rozmowie z M. Jurkiem, *Katolicyzm po 1989 roku nie jest już integralny*, „Europa”, 2009, nr 251, s. 4, dodatek do: „Dziennik Polska Europa Świat”, 2009, nr 298.

⁸ Cyt. za J. Sieradzan, *Kościół katolicki w Polsce na rozdrożu*, „Przegląd Religioznawczy”, 2008, nr 3, s. 198.

⁹ Cezary Michalski w rozmowie z M. Jurkiem, *Katolicyzm po 1989 roku nie jest już integralny*, dz. cyt., s. 4.

rze politycznym, społecznym i światopoglądowym”¹⁰. W odpowiedzi na przytoczone opinie, słuszne wydaje się stwierdzenie, że Kościół opiera się na autorytecie, który sam zdobył i utrzymał, co więcej działa w demokratycznych granicach. Jako jeden z aktorów życia społecznego, ma prawo uczestniczyć w debacie publicznej i angażować się we wszystkie spory, w których zagrożona jest godność człowieka. Bowiem jak podkreśla J. Mariański „głoszenie integralnej prawdy o człowieku, o transcendentnym pochodzeniu i ostatecznym przeznaczeniu ludzkiego życia, nie jest sprzeczne ani z ideą ani z praktyką społeczeństwa obywatelskiego”¹¹. Nie można się zgodzić zatem z opinią, popularną w środowisku liberałów, że duchowni powinni zająć się tylko prowadzeniem nabożeństw i działalnością charytatywną. Oznaczałoby to wówczas przyzwolenie, na zgodne z założeniami demokracji liberalnej, sprowadzenie religii wyłącznie do sfery prywatnej. Chociaż trzeba w tym miejscu podkreślić, że Kościół poprzez zaangażowanie w życie publiczne, funkcjonuje w demokratycznym państwie na równi z innymi podmiotami i wyraża tylko jedną z wielu opinii, mogącą podlegać krytyce. Co więcej, otwarte czy też pośrednie popieranie konkretnych ugrupowań politycznych, sprawia, że dla wiernych niepodzielających danych poglądów politycznych, Kościół przestaje być wiarygodnym świadkiem ewangelii.

Chociaż Kościół miał trudności w określeniu swojego miejsca w przestrzeni publicznej to jednak pozostał ogromną liczebnie wspólnotą wiernych, a społeczeństwo polskie nadal wyróżnia się wysokim przywiązaniem do wiary. To przywiązanie do wiary charakterystyczne dla narodu polskiego wielokrotnie podkreślał Jan Paweł II. Co więcej, Polska zajęła w nauczaniu Papieża na temat Europy szczególne miejsce. Ojciec święty wskazywał, że naturalną perspektywą rozwoju naszego kraju jest Europa, a konsekwencją tego jest uczestnictwo w strukturach jednoczącego się kontynentu oraz aktywne jego kształtowanie wraz z innymi narodami.

Istotne treści związane z rolą Polski w integrującej się Europie przyniosły pielgrzymki Jana Pawła II do kraju w 1997 i 1999 roku. W przemówieniu, skierowanym do Episkopatu Polski z 1997 roku, Papież podkreślił rolę polskiego Kościoła katolickiego w procesie integracji europejskiej. „Kościół w Polsce może ofiarować jednoczącej się Europie swoje przywiązanie do wiary, swój natchniony religijnością obyczaj, duszpasterski wysiłek bi-

¹⁰ C. Michalski w rozmowie z M. Środą, *W krainie fundamentalizmu*, „Europa”, 2009, nr 251, s. 7, dodatek do: „Dziennik Polska Europa Świat”, 2009, nr 298.

¹¹ J. Mariański, *Kościół katolicki w Polsce a społeczeństwo obywatelskie*, „Przegląd Religioznawczy”, 1995, nr 4, s. 110.

skupów i kapłanów, i zapewne wiele jeszcze innych wartości, dzięki którym Europa mogłaby stanowić organizm pulsujący nie tylko wysokim poziomem ekonomicznym, ale także głębią życia duchowego”¹². Było to wyraźne wskazanie, że Kościół w Polsce nie powinien zamykać się na proces jednoczenia kontynentu. Kościół, zdaniem Papieża, miał prowadzić Europę ku wspólnocie duchowej.

Szczególne znaczenie miały też słowa Jana Pawła II wypowiedziane podczas przemówienia w Parlamencie Polskiej Rzeczypospolitej. „Polska ma pełne prawo, aby uczestniczyć w ogólnym procesie postępu i rozwoju świata, zwłaszcza Europy. Integracja Polski z UE jest od samego początku wspierana przez Stolicę Apostolską. Doświadczenie dziejowe, jakie posiada Naród polski, jego bogactwo duchowe i kulturowe mogą skutecznie przyczynić się do ogólnego dobra całej rodziny ludzkiej zwłaszcza do umocnienia pokoju i bezpieczeństwa w Europie”¹³.

Podczas wystąpienia w polskim parlamencie Jan Paweł II przypomniał wydarzenia, które doprowadziły do odzyskania przez Polskę niepodległości. Przypomniał: walkę o ponowne zaznaczenie Polski na mapie Europy, walkę polskich robotników na Wybrzeżu w sierpniu 1980 roku, pokojową walkę „Solidarności” o prawa człowieka, wreszcie wydarzenia roku 1989, które doprowadziły do politycznych i społecznych zmian w Polsce i Europie¹⁴. Mimo całkowitego poparcia dla struktur europejskich, w swoim przemówieniu przestrzegł przed groźbą nierespektowania podstawowych praw osoby ludzkiej, sprzymierzenia się demokracji z relatywizmem etycznym i w konsekwencji utraty przez społeczność podstawy jaką są moralne wartości¹⁵.

Zdaniem bp. Tadeusza Pieronka, przemówienie w Parlamencie, w kontekście całej wizyty to wypowiedź wyjątkowa, ponieważ: „Papież w prawdzie powtórzył swoje ostrzeżenia pod adresem wizji europejskiej jedności zredukowanej wyłącznie do jej aspektów ekonomicznych, politycznych (...) to zaś w kwestii integracji wprost poparł starania Polski o integrację nie

¹² Jan Paweł II, *Orędzie do Konferencji Episkopatu Polski*, Kraków, 08.06.1997, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/krakow3_08071997.html, (12.12.2009).

¹³ Jan Paweł II, *Przemówienie w Parlamencie Polskiej Rzeczypospolitej*, Warszawa, 11.06.1999 [w:] K. Kuźnik (red.), *Jan Paweł II, Polska 1999, Przemówienia i homilie*, Katolicka Agencja Informacyjna, Warszawa 1999, s. 111.

¹⁴ Tamże, s. 106-107.

¹⁵ Tamże, s. 109.

ogólnie z jednoczącą się Europą, ale wprost z takim kształtem tej jedności, jakim jest Unia Europejska”¹⁶.

Szczególnie ważne były również słowa, które Papież wygłosił podczas Narodowej Pielgrzymki Polaków do Rzymu z okazji jubileuszu dwudziestopięcioletnia pontyfikatu oraz swych osiemdziesiątych trzecich urodzin. Uroczystości te odbywały się w przededniu referendum akcesyjnego Polski do UE. Podczas audiencji dla pielgrzymów przybyłych z Polski, po raz kolejny Papież podkreślił, że Polska i inne kraje Europy Wschodniej mają do spełnienia misję w jednoczącym się kontynencie. Chcąc zachęcić Polaków do poparcia integracji z UE Papież mówił: „Polska zawsze stanowiła ważną część Europy i dziś nie może wyłączyć się z tej wspólnoty, która wprawdzie na różnych płaszczyznach przeżywa kryzys, ale która stanowi jedną rodzinę narodów, opartą na wspólnej chrześcijańskiej tradycji. Wejście w struktury Unii, na równych prawach z innymi państwami jest dla naszego Narodu i bratnich narodów słowiańskich wyrazem jakiejś dziejowej sprawiedliwości, a z drugiej strony, może stanowić ubogacenie Europy. Europa potrzebuje Polski. Kościół w Europie potrzebuje świadectwa wiary Polaków. Polska potrzebują Europy”¹⁷. Przytoczone tu słowa Papieża były jednoznacznym wskazaniem jak Polacy powinni zagłosować w zbliżającym się referendum. „Był to głos – ocenił prof. W. Geremek – o decydującym znaczeniu. Przypisuje rolę bardzo istotną temu, co powiedział Papież przed referendum dla osiągniętego rezultatu”¹⁸.

Przesłanie Jana Pawła II na temat jedności kontynentu europejskiego skierowane do Polski i Polaków wpłynęło znacząco na stanowisko polskich duchownych w kwestii przystąpienia naszego kraju do Unii Europejskiej. Za przykład mogą tu posłużyć opinie bp. Alfonsa Nossola, w których to biskup odwołał się do ruchu ekumenicznego jako początku przewycięzania podziałów na kontynencie europejskim. Jego wypowiedzi charakteryzowały się otwartością na pozachrześcijańskie źródła tożsamości europejskiej – islam, judaizm, tradycje Małej Azji i Egiptu¹⁹.

¹⁶ T. Pieronek, *Papieskie przesłanie z Polski dla Europy* [w:], *Europa Drogi integracji*, A. Dylus (red.), Studium Generale Europa, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 1999, s. 223.

¹⁷ Jan Paweł II. *Przemówienie do uczestników Narodowej Pielgrzymki do Rzymu*, Watykan, 19.05.2003, <http://www.opoka.org.pl>, (12.12.2009).

¹⁸ B. Geremek, *Szansa i zagrożenie*, „Studio Emka”, Prymasowskie Wydawnictwo GAUDEN-TINUM, Warszawa 2004, s. 97.

¹⁹ A. Nossol, *Ekumenizm zjednoczy Europę*, http://system.ekai.pl/kair/?screen=depesza&_scr_depesza_id_depeszy=6805, (07.02.2010).

W integracji europejskiej bp Nossol nie tylko akcentował rolę chrześcijaństwa i jego misyjny charakter, ale też wskazywał na wielokulturowość Europy, co było odbiciem papieskiego nauczania. O zjednoczeniu Europy w duchu nauczania Jana Pawła II wypowiadał się także abp Gocłowski podkreślając, że Kościół w procesie integracji nie powinien troszczyć się tylko o wartości chrześcijańskie, ale przede wszystkim o wynikające z nich wartości humanistyczne²⁰.

Bezpośrednio do myśli Jana Pawła II odwołał się bp Piotr Libera, ówczesny sekretarz Konferencji Episkopatu Polski w wywiadzie dla Katolickiej Agencji Informacyjnej. Na pytanie – dlaczego Kościół popiera integrację Polski z UE mimo rozbieżności zdań w niektórych środowiskach katolickich – biskup odpowiedział: „Jeśli Jan Paweł II mówi nam, że Stolica Apostolska od samego początku wspierała aspiracje Polski, by wejść do UE to byłoby swoistą przekorą kwestionować tego rodzaju dążenia. Polska wyrastająca swoimi korzeniami kulturowymi z cywilizacji chrześcijańskiej i europejskiej, może i powinna partycypować w budowaniu Europejskiej Wspólnoty Ducha”²¹.

Nauczanie Papieża na temat integracji europejskiej wpłynęło również na postawę Episkopatu Polski wobec integracji państwa polskiego z Unią Europejską. Oficjalne stanowisko w tej sprawie przedstawiał, wypracowany w 2002 roku, dokument „Biskupi Polscy wobec integracji”. Biskupi pisali, że w obliczu intensyfikacji procesów zjednoczeniowych Polski z UE, konieczne okazuje się przedstawienie stanowiska na ten temat. „Podejmujemy – pisali dalej duchowni – wielowiekową tradycję Kościoła, który w przełomowych momentach historii Narodu, kierowany światłem Ewangelii starał się kształtować umysły i sumienia wiernych oraz wszystkich ludzi dobrej woli, aby dokonywali właściwych wyborów służących dobru jedności narodów”²².

Kościół poparł działania zjednoczeniowe, nie tylko w aspektach politycznym i ekonomicznym, ale przede wszystkim w wymiarze duchowym. Polska, w tym procesie – przestrzegali hierarchowie – nie może stracić swo-

²⁰ T. Gocłowski, *Myślny o zjednoczeniu Europy tak jak Papież*, http://system.ekai.pl/kair/?screen=depsza&_scr_depsza_id_depszy=8918&_tw_DepszeKlientaTable_0_search_plainfulltext=Europy, (07.02.1010).

²¹ M. Przeciszewski, *Bp Libera: świeccy mogą ułatwić wiosnę Kościoła*, http://system.ekai.pl/kair/?screen=depsza&_scr_depsza_id_depszy=58542&_tw_DepszeKlientaTable_0_search_plainfulltext=Bp+Libera, (11.02.2010).

²² *Biskupi Polscy wobec integracji europejskiej*, <http://ekai.pl/europa/x3823/biskupi-polscy-wobec-integracji-europejskiej/>, (03.02.2010).

ich dóbr materialnych i duchowych, suwerenności narodowej, politycznej oraz kulturowej. Biskupi podkreślili ponadto, że zadaniem Kościoła nie jest negocjowanie i wypracowywanie szczegółowych rozwiązań, ale strzeżenie praw osoby ludzkiej, ochrona zasad zawartych w Dekalogu oraz wartości moralnych charakterystycznych dla tożsamości polskiej.

Duchowni wyrazili nadzieję na to, że w przyszłym ustawodawstwie Europy znajdzie się odwołanie do Boga, a unijne uchwały „(...) zagwarantują w pełni fundamentalne prawo do życia każdego człowieka od chwili poczęcia do naturalnej śmierci, a także będą respektowały prawo małżeństwa, jako trwałego związku mężczyzny i kobiety, jako podstawowej komórki społeczeństwa”²³. Biskupi wskazali dodatkowo na konieczność zagwarantowania w prawie UE instytucjonalnej wolności religijnej oraz statusu prawnego kościołów.

Na władze cywilne biskupi nałożyli obowiązek „(...) zagwarantowania praw i interesów wszystkich obywateli naszego kraju z uwzględnieniem pełnej podmiotowości narodu, instytucji i grup społeczeństwa obywatelskiego (...)”, oraz zadbania, aby „(...) ciężary i korzyści podjętych reform [gospodarczych] były rozkładane proporcjonalnie, a zwłaszcza by nie dotyczyły najuboższych warstw społeczeństwa”²⁴.

W omawianym dokumencie, polscy hierarchowie wskazali także na problemy współczesnej Europy – postępujący proces laicyzacji, materialistyczny styl życia, indyferentyzm religijny. Sugerowali przy tym potrzebę wspólnego działania Kościoła, państwa, organizacji pozarządowych i instytucji unijnych w rozwiązywaniu tych dylematów²⁵.

Publikacja dokumentu Konferencji Episkopatu Polski z 21 marca 2002 roku stanowiła następstwo kilkunastoletniego procesu kształtowania się stanowiska przedstawicieli Kościoła w kwestii integracji europejskiej. Głos biskupów w tej sprawie traktował akcesję Polski do UE jako szansę dla naszego kraju, ale nie był wolny od świadomości niebezpieczeństw z tym związanych. Chociaż należy w tym miejscu odróżnić świadomość realnych zagrożeń wynikających z akcesji Polski do UE, od skrajnie antyunijnych poglądów duchownych skupionych wokół „Naszego Dziennika” i Radia Maryja.

W przypadku środowiska katolickich eurosceptyków krytyka procesów zjednoczeniowych oparta była na licznych lękach i obawach przybiera-

²³ Tamże.

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże.

jących często karykaturalne rozmiary. Jednym z podstawowych argumentów, którym posługiwali się skrajni przeciwnicy integracji był lęk przed utratą suwerenności, i związaną z tym dominacją niemiecką oraz wykupem polskiej ziemi. Teza o utracie niepodległości państwowej rozpatrywana była też w kontekście porównania UE do ZSRR. W. Bukowski, jeden z uczestników Konferencji *Europa, a przyszłość państw narodowych*, zorganizowanej przez Ligę Polskich Rodzin w 2002 roku, wskazywał na istnienie podobieństw między strukturami Unii a Związkiem Sowieckim. Sprecyzowana ideologia polityczna, obowiązkowa do przyjęcia dla wszystkich krajów członkowskich UE, połączenie wszystkich narodów w jeden organ, bezkarna europolitacja, brak procedur wystąpienia ze struktur, typ korupcji (zaczynającej się na górze i idącej w dół) to tylko niektóre przykłady „powielania systemu sowieckiego”²⁶.

Wiele uwagi poświęcono negatywnym, moralno-etycznym zjawiskom występującym w strukturach europejskich. Często wysuwany zagadnieniem, wykorzystywanym jako argument przeciw integracji była aborcja. Antychrześcijański charakter UE ujawnił się ponadto, zdaniem dr. Nelsona Fragelli, wypowiadającego się w Radiu Maryja, w innych kwestiach dotyczących rodziny. Według niego europejskie instytucje obok aborcji, propagują też rozwody, edukację seksualną, antykoncepcję oraz związki homoseksualne. Poprzez dokumenty Parlamentu Europejskiego – zdaniem N. Fragelli, narzuca się Europie zasady sprzeczne z nauką Kościoła, zgodnie z którą „małżeństwo jest nierozzerwalne, aborcja to zabójstwo, a homoseksualizm jest grzechem wołającym o pomstę do nieba”²⁷.

Antyunijna retoryka nasiliła się przed referendum akcesyjnym. Oprócz publicznych wystąpień, artykułów w prasie oraz audycji w radiu, kolportowano ulotki, których głównym hasłem było: *Weź udział w referendum i powiedz Unii – NIE!*. Nie zabrakło też krytyki warunków polskiego członkostwa w strukturach europejskich. Negatywnie oceniono zatem układ o stowarzyszeniu Polski z Unią Europejską, Traktat Amsterdamski, Kartę Praw Podstawowych, Konstytucję UE, deklarację rządu RP do traktatu akcesyjnego i wiele innych dokumentów. Zgodnie z opinią J. Nowaka, Polska

²⁶ W. Bukowski, *Unia jak Związek sowiecki*, http://www.naszawitryna.pl/europa_424.html, (10.01.2010).

²⁷ N. Fragelli, *Unia Europejska a polityka rodzinna*, Audycja Radia Maryja z 22.03.2002, http://www.naszawitryna.pl/europa_394.html, (10.01.2010).

„ciężko płaci z brak prawdziwie kompetentnych i twardych negocjatorów w rozmowach z UE”²⁸.

Wpływ środowiska katolików związanych z Radiem Maryja i „Naszym Dziennikiem” na kształt debaty w sprawie przystąpienia Polski do UE należy ocenić jako istotny. Kontrowersyjne wypowiedzi i działania, antyeuropejskie hasła, umiejętność dotarcia przez środki społecznego przekazu do milionów odbiorców w Polsce i za granicą, przysporzyły katolickim przeciwnikom integracji wielu zwolenników. Z uwagi na obawy duchownych przed narażeniem się wiernym popierającym środowisko katolickich przeciwników Unii, antyunijne poglądy nie mogły zostać pominięte przez Episkopat Polski. Ostatecznie jednak hierarchowie kościelni, dostrzegając zarówno szanse, jak i zagrożenia płynące z akcesji Polski do Unii Europejskiej, a przede wszystkim uznając potrzebę głoszenia Ewangelii w Europie, poparli udział naszego kraju w strukturach europejskich. Był to jednak dopiero początek działalności polskiego Kościoła katolickiego na rzecz budowania jedności europejskiej.

Uznanie – w wypowiedziach biskupów – konieczności głoszenia Ewangelii na kontynencie europejskim, było oparte na przekonaniu, że katolicyzm polski wniesie niezastąpiony wkład w budowanie jedności europejskiej. W takim tonie wołał bp S. L. Głódź: „Witaj Europo, przychodzi do ciebie chrześcijańska Polska!”, podczas Mszy św. w bazylice Świętego Krzyża w Warszawie. Za podstawowe zadanie polskiego Kościoła uznał on „przypomnienie Europie jej chrześcijańskich korzeni”²⁹.

Nieco mniej entuzjastycznie, ale ze zbliżoną wymową wypowiadali się hierarchowie kościelni w „Słowie biskupów polskich z okazji przyjęcia Polski do Unii Europejskiej”. Czytamy tam: „Mimo wielu słabości i braków Kościół w Polsce może ofiarować jednoczącej się Europie żywą wiarę, natchniony religijnością obyczaj, pomoc i wysiłek duszpasterski biskupów i kapłanów (...), oraz zapewne wiele innych wartości, które mogłyby dopomóc do ożywienia i pogłębienia życia duchowego”³⁰.

Za jedną z takich wartości, która może odnowić duszę Starego Kontynentu, biskupi uznali – chrześcijańską wizję człowieka. Chrześcijaństwo ma w tym względzie do zaoferowania Europie koncepcję człowieka stworzo-

²⁸ J. R. Nowak, *Polska a Unia Europejska – 21 pytań*, http://www.naszawitryna.pl/europa_391.html, (30.01.2010).

²⁹ L. Głódź, *Zadanie dla Polaków: przypomnienie Europie jej chrześcijańskich korzeni*, <http://info.wiara.pl/>, (20.02.2010).

³⁰ *Słowo biskupów polskich z okazji przyjęcia Polski do Unii Europejskiej*, [w:] *Wokół Współczesności*, Biuletyn OCIEPE, 2004, nr 5 (82), s. 9.

nego na obraz i podobieństwo Boga, z której wynika niezbywalna godność osoby ludzkiej. Zgodnie z nauką społeczną Kościoła, człowiek jest podstawą wszelkich stosunków społecznych i znajduje się w centrum struktury społecznej. Wizja człowieka ma, więc podstawowe znaczenie dla określenia funkcji społecznych i kulturowych społeczeństwa. „Dlatego Kościół – pisał ks. A. Wuwer – nie przestaje nigdy podkreślać godności osoby, przeciwstawiając się wszelkim formom niewolnictwa, wyzysku i manipulacji dokonywanych na szkodę ludzi, nie tylko w dziedzinie polityki i ekonomii, ale także kultury, ideologii i medycyny”³¹. Należy, zatem w tym miejscu uznać, że spór o oblicze Europy, to przede wszystkim spór o koncepcje człowieka, którą uznano za podstawę ładu społecznego.

Troska Kościoła o dobro jednostki, wiąże się z troską o dobro wspólne, które w rozumieniu W. Pannenberg’a oznacza „sumę takich warunków życia społecznego, w jakich ludzie mogą pełniej i szybciej osiągnąć własną doskonałość”³². Dobro wspólne opiera się na trzech elementach. Zakłada poszanowanie osoby ludzkiej, domaga się zapewnienia dobrobytu całemu społeczeństwu oraz wymaga zagwarantowania bezpieczeństwa i porządku, które są warunkami pokoju³³. W kontekście postępujących procesów integracyjnych w Europie, pojęcie dobra wspólnego, analizowanego na płaszczyźnie państwowej należy poszerzyć za Janem Pawłem II o wspólne dobro kontynentalne³⁴. Papież, zdaniem M. Stępnika, „w centrum rozważań o dobru wspólnym stawia osobę ludzką, uznając poszanowanie godności osoby i przysługujących jej praw za podstawowy warunek realizacji dobra wspólnego w wymiarze europejskim”³⁵. Zatem zadaniem Kościoła w tym względzie jest uświadomienie Europie, jakie działania powinna podejmować, i jakich wartości bronić na rzecz urzeczywistniania wspólnego dobra europejskiego.

³¹ A. Wuwer, *Drogi Kościoła prowadzą do człowieka*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/I/IK/czym_jest_kns5.html, (20.02.2010).

³² W. Pannenberg, *Ewangelia jako czynnik współczesnych zmian w Europie*, [w:] *Europa i Kościół*, H. Juros (red.), Fundacja Akademii Teologii Katolickiej, Warszawa 1997, s. 24.

³³ Katechizm kościoła katolickiego, <http://www.katechizm.opoka.org.pl/rkckIII-1-2.html>, (22.02.2010), nr 1906-1909.

³⁴ Jan Paweł II, *Przemówienie do przewodniczących parlamentów Unii Europejskiej*, 23.09.2001, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/parlamenty_eur_23092000.html, (24.02.2010).

³⁵ M. Stępnik, *Zasady życia społecznego jako kryterium oceny procesu integracji europejskiej w nauczaniu Jana Pawła II*, „Przeгляд religioznawczy”, 2001, nr 3-4, s. 76.

Kolejną dziedziną, którą Kościół pragnie się zajmować jest rodzina. „Rodzina jest nadzieją dla każdego z nas osobiście, a zarazem nadzieją dla naszej Ojczyzny, dla Europy i całego świata!”, pisali biskupi polscy z okazji Święta Świętej Rodziny w liście z 2005 roku. Na rodzinie, zdaniem hierarchów kościelnych, opiera się trwałość społeczeństwa. Życie rodzinne kształtuje postawy moralne, uczy odpowiedzialności za innych oraz otwartości na ich potrzeby. Dlatego, tak ważne jest promowane przez Kościół katolicki wychowanie w rodzinie, które stanowi niepodważalny wkład w budowanie duchowej jedności Europy.

Wśród wartości, które Kościół katolicki pragnie propagować w Unii Europejskiej, duchowni wymieniają także chrześcijański etos pracy. W czasie pogłębiającego się materializmu i konsumpcjonizmu w Europie, etyka pracy może być pomocna przy poszukiwaniu nowych rozwiązań w dziedzinie zatrudnienia. Na duchowy element pracy wskazał Jan Paweł II w encyklice *Laborem Exercens*. Praca, zdaniem Papieża, powinna być rozumiana jako uczestnictwo w dziele Boga. Powinnością Kościoła, jest zatem wypracowanie „takiej *duchowości pracy*, która wszystkim ludziom pomoże przez nią przybliżyć się do Boga”³⁶. Można, zatem wnioskować, że zadaniem Kościoła na tym polu jest zabieganie o takie relacje między pracodawcą a pracownikiem, w których poszanowana będzie godność osoby ludzkiej.

Przywołane wyżej wartości, wywodzące się z Ewangelii, w których realizację Kościół się zaangażował, są zarazem – jak zauważył abp H. Muszyński – wartościami humanistycznymi, uniwersalnymi i wspólnymi niezależnie od wyznawanej religii³⁷. W żadnym razie, nie powinny być one odrzucone, nawet przez tych, którzy nie uznają motywacji chrześcijańskiej. Przywołane wartości są, bowiem od zawsze obecne w kulturze europejskiej, i dlatego właśnie w niej, jeżeli nie w Biblii, powinny być uzasadniane. Wydaje się zatem, że twórczy wkład polskiego Kościoła w budowanie jedności europejskiej nie polega na formułowaniu chrześcijańskich rozwiązań politycznych czy ekonomicznych, ale na czuwaniu, by przy ich tworzeniu, nie pomijać tych wartości chrześcijańskich, które mają wymiar uniwersalny.

Na zaangażowanie Kościoła w Unii pozwalają obowiązujące w jej ramach przepisy prawne dotyczące kościołów i związków wyznaniowych.

³⁶ Jan Paweł II, *Laborem exercens*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/ency_kliki/laborem.html, (23.02.2010).

³⁷ H. Muszyński, *Europa Ducha*, Prymasowskie Wydawnictwo GAUDENTINUM, Gniezno 2002, s. 107-108.

Dokumentem, który – jak wskazał M. Rynkowski – formalnie przyznał kościołom miejsce w życiu publicznym była Deklaracja nr 11 „O statusie kościołów i związków światopoglądowych”, dołączona do Traktatu Amsterdamskiego³⁸. Zgodnie z przyjętą Deklaracją Unia uznaje i szanuje pluralizm modeli stosunków między państwem a kościołem. Kompetencje w zakresie polityki wyznaniowej pozostawia w gestii państw członkowskich. Zatem kościoły i wspólnoty wyznaniowe cieszą się takim statusem prawnym w ramach struktur europejskich, jaki zostanie im zapewniony w danym czasie w prawie krajowym. Słuszne wydaje się stwierdzenie, że przywołany tu dokument, zagwarantowało polskiemu Kościołowi katolickiemu zachowanie własnej tożsamości przy realizacji zadań, w obliczu których Kościół stanął po przystąpieniu Polski do Unii.

Równie ważne dla Kościoła jest zobowiązanie UE do prowadzenia regularnego, otwartego i przejrzystego dialogu z kościołami, związkami wyznaniowymi i organizacjami światopoglądowymi, umieszczone w Traktacie Lizbońskim³⁹. Jak wskazuje E. Firlit „dialog ten jest prowadzony przede wszystkim z Komisją Europejską, Parlamentem Europejskim, Biurem Doradców ds. Polityki Europejskiej w zakresie Dialogu z Religiami, Kościołami i Humanizmem, a także z Radą Europy”⁴⁰. Choć nie gwarantuje ono, że głos duchownych zostanie uwzględniony w unijnych decyzjach, to jednak umożliwia współpracę z organami Unii w istotnych dla Kościoła kwestiach.

Kontakty Kościoła katolickiego z Unią przebiegają na dwóch poziomach: w ramach prawa międzynarodowego oraz w postaci niesformalizowanej. Na pierwszym poziomie – w opinii T. Pieronka – należy wskazać przede wszystkim stosunki między UE a Stolicą Apostolską. Formalizacja tych relacji nastąpiła dopiero w latach siedemdziesiątych XX wieku. Wówczas z inicjatywy papieża Pawła VI akredytowano specjalnego wysłannika w Radzie Europy oraz nuncjusza apostolskiego w Brukseli⁴¹. Asystencja przedstawicieli watykańskich przy Unii – zdaniem H. Suchockiej – umożliwiła Stolicy

³⁸ M. Rynkowski, *Status prawny kościołów i związków wyznaniowych w Unii Europejskiej*, „Prawo i Praktyka Gospodarcza”, Warszawa 2004, s. 63.

³⁹ *Traktat o Unii Europejskiej, Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, wersje skonsolidowane, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0001:01:pl:html>, (16.02.2010).

⁴⁰ E. Firlit, *Integracyjna funkcja instytucji religijnych w Unii Europejskiej*, „Przeгляд Religioznawczy”, 2007, nr 4, s. 79.

⁴¹ T. Pieronek, *Zaangażowanie instytucjonalne Stolicy Apostolskiej*, [w:] A. Dylus (red.), *Europa Fundamenty jedności*, Wydawnictwo Fundacji ATK, Warszawa 1999, s. 151.

Apostolskiej aktywny udział w debatach europejskich, oraz pozwoliła na przedstawianie swojego stanowiska na temat moralnych i etycznych aspektów decyzji unijnych urzędników⁴².

Trzeba w tym miejscu dokonać istotnego rozróżnienia między Watykanem, który reprezentuje w Unii stanowisko powszechnego Kościoła katolickiego, a organizacjami religijnymi, które reprezentują katolickie kościoły lokalne państw członkowskich. Zgodnie z przyjętym wyżej podziałem przedstawiają one drugi poziom kontaktów.

Za najważniejsze z takich instytucji należy uznać Komisję Episkopatów Wspólnoty Europejskiej (COMECE) oraz Radę Konferencji Episkopatów Europy (CCEE). Do podstawowych zadań tych instytucji należy: ocena procesu integracji europejskiej pod względem zgodności z nauką społeczną Kościoła, utrzymywanie stałych kontaktów z przedstawicielami unijnymi oraz informowanie Kościołów lokalnych o działaniach Unii, mających znaczenie z perspektywy chrześcijańskiej. Jedną z ich wspólnych inicjatyw są konferencje organizowane na rzecz pojednania i stabilizacji w Europie Południowo-Wschodniej⁴³. Ponadto obie instytucje organizują spotkania, na których wypracowywane są wspólne stanowiska i dokumenty na temat bieżących wydarzeń ważnych dla Kościoła. Za przykład mogą posłużyć obrady biskupów europejskich w Budapeszcie w 2008 roku. Podczas tego zebrań duchowni wskazali na kryzys kulturowo-antropologiczny jako największe wyzwanie dla Kościoła, a za swoje zadanie uznali „podarowanie Europie na nowo Boga”⁴⁴.

Wskazane wyżej organizacje zajmują się przede wszystkim wywieraniem nacisku na organy decyzyjne, aby w pracach Unii Europejskiej były uwzględniane wartości chrześcijańskie. Zdaniem E. Firlit, należy jednak zwrócić także uwagę na te instytucje religijne, które w ramach struktur unijnych realizują funkcje informacyjne oraz prowadzą działalność duszpasterską⁴⁵.

Rolę edukacyjną pełni na przykład Katolickie Biuro Informacji i Inicjatyw Europejskich (OCIPE) założone w 1956 roku. Biuro analizuje,

⁴² H. Suchocka, *Europejska polityka Stolicy Apostolskiej*, <http://ekai.pl/europa/x4112/europejska-polityka-stolicy-apostolskiej-suchocka/>, (02.03.2010).

⁴³ *COMECE głosem Kościoła w UE*, <http://ekai.pl/wydarzenia/raport/x22763/comece-glosem-kosciola-w-ue/>, (02.03.2010).

⁴⁴ *Budapeszt: europejscy biskupi wobec aktualnych wyzwań Kościoła*, http://storico.radiovaticana.org/pol/storico/200805/202810_budapeszt_europejscy_biskupi_wobec_aktualnych_wyzwan_kosciola.html, (02.03.2010).

⁴⁵ E. Firlit, dz. cyt., s. 80.

z chrześcijańskiego punktu widzenia, procesy polityczne, społeczne i kulturowe zachodzące w jednoczącej się Europie. Co więcej organizuje konferencje, konsultacje z unijnymi urzędnikami oraz wydaje liczne publikacje, m.in. comiesięczny biuletyn. Biuro ma swoje siedziby w Strasburgu, Brukseli, Budapeszcie, a także od 1992 roku w Warszawie⁴⁶.

Działalność informacyjną na temat procesów zjednoczeniowych kontynentu w społeczeństwie polskim i Kościele katolickim prowadzi Studium Generale Europa. Jest to ośrodek naukowo-badawczy, założony w 1997 roku, przy Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Jedną z inicjatyw Studium jest organizowanie wykładów publicznych, w których dotychczas uczestniczyli m.in. L. Balcerowicz, T. Mazowiecki, H. Suchocka, J. Życiński, A. Zoll⁴⁷.

Jako przykład organizacji prowadzącej działalność duszpasterską można wskazać ESPACES. Ośrodek prowadzony przez ojców dominikanów „wspiera duchowe i kulturowe impulsy jedności europejskiej”. Jednym z jego zadań jest przygotowywanie ekspertyz na temat różnych aspektów integracji europejskiej „przydatnych w pracy duszpasterskiej i społecznej Kościoła”⁴⁸. Główną siedzibą tej instytucji jest Bruksela, ale jej biura funkcjonują także, m.in. w Madrycie, Berlinie i Krakowie⁴⁹.

Zarówno OCIPE, Studium Generale Europa jak i ESPACES stanowią wiarygodne źródło informacji w kwestiach politycznych, społecznych i kulturalnych Europy, rozpatrywanych w kontekście nauki społecznej Kościoła katolickiego. Prezentowane przez te instytucje ekspertyzy fachowców z różnych dziedzin oraz opinie biskupów Europy, pełnią funkcję informacyjną dla wszystkich zaangażowanych w proces jednoczenia kontynentu.

Oceniając dotychczasowe uczestnictwo polskiego Kościoła katolickiego w Unii Europejskiej można stwierdzić, że polscy duchowni aktywnie angażują się w obronę godności osoby ludzkiej we wszystkich działaniach unijnych decydentów. Aby zwiększyć skuteczność chrześcijańskiego świadectwa głoszą nową ewangelizację, która wskazuje wzorce uniwersalne, możliwe do zaakceptowania przez wyznawców różnych religii. Dążą, przy współpracy z duchownymi innych katolickich kościołów

⁴⁶ *Unia Europejska Informator o Kościołach*, Centrum Informacji Europejskiej Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej, s. 37-38.

⁴⁷ *Studium Generale Europa*, http://www.politologia.wnhis.uksw.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=93, (04.03.2010).

⁴⁸ *Unia Europejska Informator o Kościołach*, dz. cyt., s. 38.

⁴⁹ *ESPACES*, <http://www.espaces.info/spip.php?rubrique10>, (04.03.2010).

lokalnych do stworzenia spójnego systemu wartości i wynikających z niego rozwiązań społecznych, ekonomicznych i prawnych, powszechnie akceptowanych przez społeczeństwa Unii. Jednak w obliczu skomplikowanych perspektyw współczesności, zasadne wydaje się stwierdzenie, że wprowadzenie Chrystusa do Europy to zadanie na dziś i wiele następnych lat, bowiem dotyczy wizji jedności europejskiej znacznie wybiegającej w przyszłość.

BIBLIOGRAFIA

- [1] *Biskupi Polscy wobec integracji europejskiej*, <http://ekai.pl/europa/x3823/biskupi-polscy-wobec-integracji-europejskiej/>, (03.02.2010).
- [2] *Budapeszt: europejscy biskupi wobec aktualnych wyzwań Kościoła*, http://storico.radiovaticana.org/pol/storico/200805/202810_budapeszt_europejscy_biskupi_wobec_aktualnych_wyzwan_kosciola.html, (02.03.2010).
- [3] Bukowski W., *Unia jak Związek sowiecki*, http://www.naszawitryna.pl/eur_opa_424.html, (10.01.2010).
- [4] *COMECE głosem Kościoła w UE*, <http://ekai.pl/wydarzenia/raport/x22763/comece-glosem-kosciola-w-ue/>, (02.03.2010).
- [5] Czech M., *Kościół milczenia*, „Gazeta Wyborcza”, 2007, <http://serwisy.gazeta.pl/2029020,62267,4028226.html>, (24.03.2008).
- [6] Dudek A., *Wielki nieobecny?*, „Europa”, 2007, nr 43, dodatek do: „Dziennik Polska Europa Świat”, 2007, nr 252.
- [7] *ESPACES*, <http://www.espaces.info/spip.php?rubrique10>, (04.03.2010).
- [8] Firlit E., *Integracyjna funkcja instytucji religijnych w Unii Europejskiej*, „Przegląd Religioznawczy”, 2007, nr 4.
- [9] Fragelli N., *Unia Europejska a polityka rodzinna*, Audycja Radia Maryja z 22.03.2002, http://www.naszawitryna.pl/europa_394.html, (10.01.2010).
- [10] Geremek B., *Szansa i zagrożenie*, „Studio Emka”, Prymasowskie Wydawnictwo GAUDEN-TINUM, Warszawa 2004.

- [11] Głódź L., *Zadanie dla Polaków: przypomnienie Europy jej chrześcijańskich korzeni*, <http://info.wiara.pl/>, (20.02.2010).
- [12] Gocłowski T., *Myślmy o zjednoczeniu Europy tak jak Papież*, http://system.ekai.pl/kir/?screen=depsza&_scr_depesza_id_depeszy=8918&_tw_Depesze_KlientaTable_0__search_plainfulltext=Europy, (07.02.1010).
- [13] Jan Paweł II, *Laborem exercens*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/encyklki/laborem.html, (23.02.2010).
- [14] Jan Paweł II, *Orędzie do Konferencji Episkopatu Polski*, Kraków, 08.06.1997, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/krakow3_08071997.html, (12.12.2009).
- [15] Jan Paweł II, *Przemówienie do przewodniczących parlamentów Unii Europejskiej*, 23.09.2001, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przamowienia/parlamenty_eur_23092000.html, (24.02.2010).
- [16] Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników Narodowej Pielgrzymki do Rzymu*, Watykan, 19.05.2003, <http://www.opoka.org.pl>, (12.12.2009).
- [17] Jan Paweł II, *Przemówienie w Parlamencie Polskiej Rzeczypospolitej*, Warszawa, 11.06.1999 [w:] K. Kuźnik (red.), *Jan Paweł II, Polska 1999, Przemówienia i homilie*, Katolicka Agencja Informacyjna, Warszawa 1999.
- [18] Katechizm Kościoła katolickiego, nr 1906-1909, <http://www.katechizm.opoka.org.pl/rkkkIII-1-2.html>, (22.02.2010).
- [19] Lisicka H., *Rola Kościoła katolickiego w systemie politycznym Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Demokracja w III Rzeczypospolitej*, A. Antoszewski (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002.
- [20] Mariański J., *Kościół katolicki w Polsce a społeczeństwo obywatelskie*, „Przegląd Religioznawczy”, 1995, nr 4.
- [21] Mazurkiewicz P. (red.), *Kościół katolicki w przededniu wejścia Polski do Unii Europejskiej*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2003.

- [22] Michalski C. w rozmowie z M. Jurkiem, *Katolicyzm po 1989 roku nie jest już integralny*, „Europa”, 2009, nr 251, dodatek do: „Dziennik Polska Europa Świat”, 2009, nr 298.
- [23] Michalski C. w rozmowie z M. Środą, *W krainie fundamentalizmu*, „Europa”, 2009, nr 251, dodatek do: „Dziennik Polska Europa Świat”, 2009, nr 298.
- [24] Muszyński H., *Europa Ducha*, Prymasowskie Wydawnictwo GAUDENTINUM, Gniezno 2002.
- [25] Nossol A., *Ekumenizm zjednoczy Europę*, http://system.ekai.pl/kair/?screen=depesza&_scr_depesza_id_depeszy=6805, (07.02.2010).
- [26] Nowak J. R., *Polska a Unia Europejska – 21 pytań*, http://www.naszawitryna.pl/europa_391.html, (30.01.2010).
- [27] Pannenberg W., *Ewangelia jako czynnik współczesnych zmian w Europie*, [w:] *Europa i Kościół*, H. Juros (red.), Fundacja Akademii Teologii Katolickiej, Warszawa 1997.
- [28] Pieronek T., *Papieskie przesłanie z Polski dla Europy* [w:] *Europa Drogi integracji*, A. Dylus (red.), Studium Generale Europa, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 1999.
- [29] Pieronek T., *Zaangażowanie instytucjonalne Stolicy Apostolskiej*, [w:] A. Dylus (red.), *Europa Fundamenty jedności*, Wydawnictwo Fundacji ATK, Warszawa 1999.
- [30] Przeciszewski M., *Bp Libera: świeccy mogą ułatwić wiosnę Kościoła*, http://system.eki.pl/kair/?screen=depesza&_scr_depesza_id_depeszy=58542&_tw_DepeszeKlienta_Table_0__search_plainfulltext=Bp+Libera, (11.02.2010).
- [31] Rynkowski M., *Status prawny kościołów i związków wyznaniowych w Unii Europejskiej*, „Prawo i Praktyka Gospodarcza”, Warszawa 2004.
- [32] Sieradzan J., *Kościół katolicki w Polsce na rozdrożu*, „Przegląd Religioznawczy”, 2008, nr 3.
- [33] *Słowo biskupów polskich z okazji przyjęcia Polski do Unii Europejskiej*, [w:] *Wokół Współczesności*, Biuletyn OCIFE, 2004, nr 5 (82).

- [34] Stachowski Z., *Kościół katolicki u progu trzeciego tysiąclecia*, „Prze­gląd Religioznawczy”, 1997, nr 4.
- [35] Stępnia­k M., *Zasady życia społecznego jako kryterium oceny procesu integracji europejskiej w nauczaniu Jana Pawła II*, „Prze­gląd Religioznawczy”, 2001, nr 3-4.
- [36] *Studium Generale Europa*, http://www.politologia.wnhis.uksw.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=93, (04.03.2010).
- [37] Suchocka H., *Europejska polityka Stolicy Apostolskiej*, http://ekai.pl/europa/x_4112/europejska-polityka-stolicy-apostolskiej-suchocka/, (02.03.2010).
- [38] *Traktat o Unii Europejskiej, Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, wersjeskonsolidowane, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:000_1:01:pl:html, (16.02.2010).
- [39] *Unia Europejska. Informator o Kościołach*, Centrum Informacji Europejskiej Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej.
- [40] Wuwer A., *Drogi Kościoła prowadzą do człowieka*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/IK/czym_jest_kns5.html, (20.02.2010).

THE CATHOLIC CHURCH IN POLAND AND THE EUROPEAN UNION

ABSTRACT

After 1989 the catholic Church in Poland had difficulties in determining its places in the public sphere. Despite the numerous mistakes made while struggling with the new reality, it has retained its institutional power and its authority in the society. In the debate over Poland's accession to the European structures, the Church chose the European Union regardless of the objections raised by the clergy involved with Radio Maryja and the daily paper „Nasz Dziennik”. The teachings of John Paul II have had crucial influence on that decision. The Pope recognised Poland as a defender of christian traditions, thus giving it a special role in the integrating Europe. Following Poland accession to the

European Union, the catholic Church has been actively participating in the process of inspiring the sense of unity in Europe. Cooperating with other local catholic churches, within the European religion institutions it propagates christian values in the political, economical and social sferes of Europe.

Recenzent dr hab. Miron Kłusak